

УДК 373.091.011.3-051

DOI 10.31494/2412-9208-2021-1-2-239-246

VALUE GUIDELINES OF VOCATIONAL EDUCATION: METHODOLOGICAL ASPECT

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Liudmyla KOVAL,

Doctor of Pedagogics, professor

Людмила КОВАЛЬ,

доктор педагогічних наук,
професор

kovalludmila36@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2935-8722>

Berdiansk State Pedagogical
University

✉ 4, Schmidta st., Berdiansk,
Zaporizhzhia region, 71100

Бердянський державний
педагогічний університет

✉ вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ,
Запорізька обл., 71100

Original manuscript received: July 23, 2021

Revised manuscript accepted: September 15, 2021

ABSTRACT.

The article highlights the values in the training of future primary school teachers, among which the priority is the formation of the spiritual sphere of applicants, the introduction of a humanistic paradigm of education, a motivated teacher with developed new pedagogical thinking, training of a teacher, ready to compete in today's labor market, able to work in the era of digital civilization. In addition, methodological aspects are singled out in this process, in particular co-teaching, which provides for: parallel teaching, in which tutors provide the same information, dividing applicants into two groups, which allows you to get more attention and the opportunity to ask more questions; distributed teaching, during which teachers distribute educational material and applicants, teaching their part first to one, and then to another group; alternative teaching, where one teacher teaches educational material for all students, and another – for those who need special attention; team teaching, based on which the training material is explained by both tutors, but in different ways. Such training should be considered effective ways to modernize vocational education.

Key words: values of vocational education, the globalization world, the era of digital civilization, a teacher motivated by change, teaching, a competent teacher.

Вступ. Ціннісні орієнтири в сучасній професійній освіті набувають дедалі більшого значення, оскільки вони – духовна основа особистості майбутнього педагога в швидко змінюваному й багатому в чому непередбачуваному світі. В освітньому просторі нашої країни ця проблема теоретично малодосліджена, недооцінена в педагогічній практиці, зокрема й під час підготовки вчителя початкової школи.

Метою статті є визначити методичні аспекти ціннісних орієнтирів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Методи та методики дослідження. Загалом, сучасна вітчизняна освіта ґрунтується на цінностях, серед яких провідними є демократія, толерантність, розвиток гармонійної особистості, гуманізм, національна орієнтація. Вони детермінують організацію освітнього процесу в закладах вищої освіти та впливають на розвиток духовної сфери майбутніх фахівців. Зокрема, вітчизняні вчені В. Крижко, С. Золотухіна, О. Іонова, С. Лапуренко досліджують аксіологічні основи системи освіти в Україні; К. Левківський, Т. Калюжна, О. Базалук, Л. Харченко розкривають ціннісні засади діяльності закладів освіти. Зарубіжні науковці I. Groot, V. Stolk (Veugelers W., Groot I., Stolk V., 2017), S. Drellich (Drellich S., 2013), A. Grimmel (Grimmel A., 2017) вивчають актуальні цінності сучасної європейської освіти (екологічна обізнаність, міжкультурна освіта, солідарність, міжособистісні стосунки, рівність для всіх людей як основна європейська цінність, мир і міжнародне взаєморозуміння).

Отже, вітчизняна освіта спирається на ліберальні європейські цінності, де є важливим збереження культурної ідентичності кожного народу та врахування історичних, політичних, економічних, соціальних, освітніх і культурних умов розвитку кожної країни.

Результати дискусії. Формування духовної сфери майбутніх фахівців, зокрема вчителів початкової школи, можливе за умов такої організації освітнього процесу в ЗВО, де стимулюється активна діяльність усіх його учасників. Передусім це полягає в усвідомленні викладачами цінностей професійної освіти, що виявляється в бажанні та готовності швидко змінюватися; приймати непрості рішення, які стосуються звичної для нас системи. Формування команди вмотивованих до змін викладачів, здатних упроваджувати на заняттях інновації, відбувається в інтерактивному режимі, проте спокійно, не поспішаючи, заглиблюючись у процес навчання, допомагаючи один одному. Тут важлива постійна рефлексія, цілковита повага до студентів, не лише до найбільш здібних та активних, а всіх без винятку. Отже, однією із найважливіших цінностей професійної освіти є умотивований викладач з розвиненим педагогічним мисленням, готовий до негайного впровадження інноваційних ідей та коригування їх після власної апробації, аналізу анкетування студентів та обміну досвідом з колегами. Тільки вмотивований викладач є джерелом успіху студентів, здатних до ризику, патріотів з активною позицією, які діятимуть згідно з морально-етичними принципами, поважатимуть гідність і права людини, конкуруватимуть на ринку праці, учитимуться впродовж життя.

Вивчення зарубіжного досвіду підготовки майбутніх учителів, зокрема успішної реформи фінської школи, дозволяє серед ефективних ціннісних орієнтирів цього процесу виокремити методичні аспекти, зокрема співучителювання (колективний розподіл відповідальності за спільне планування й проведення спочатку двома або більше партнерами (тьютерами) інтегрованих занять, а потім після усвідомлення алгоритму така інтерактивна діяльність виконується по черзі здобувачами вищої освіти).

Для нашого дослідження важливо схарактеризувати різні підходи до співучителювання:

- розподілене спостереження (тьютори розподіляють ролі та стежать за виконанням завдань; як правило, один зосереджується на викладі матеріалу, а інший при потребі допомагає студентам справитися зі складними завданнями);

- паралельне викладання (тьютори подають ту ж інформацію, розподіливши здобувачів на дві групи, що дозволяє отримати більше уваги і можливість поставити більше запитань);

- розподілене викладання (педагоги розподіляють навчальний матеріал і здобувачів, викладаючи свою частину спершу одній, а потім іншій групі);

- альтернативне викладання (один педагог викладає навчальний матеріал для всіх здобувачів, а інший – для тих, хто потребує особливої уваги);

- командне викладання (навчальний матеріал пояснюють обидва тьютори, але по-різному; цей підхід найбільш складний, хоча й найбільш цікавий) (Салберг Пасі, 2019).

Подібний процес практичного навчання проходить в експериментальних класах. Тьюторами виступають учителі-практики та досвідчені педагоги, які є викладачами кафедр і безпосередньо залучені до підготовки майбутніх учителів початкової школи.

На жаль, слід зазначити, що на сучасному етапі у вищій педагогічній школі такий досвід розповсюджений недостатньо, упровадження його, на нашу думку, слід вважати одним із методичних аспектів її реформування.

Не менш важливим ціннісним орієнтиром розвитку професійної освіти є підготовка такого педагога, який зможе виплекати довіру в суспільства до школи. Досвід свідчить, що, як правило, процеси підвищення якості освіти в школі й ЗВО ізольовані. Проте перехід глобалізаційного світу до нової цифрової цивілізації, посилення інтеграційних процесів вимагає розглядати освітанські проблеми через сучасний ракурс перетворень. «Якщо закон ринку і конкурентоспроможності продукції можна пристосувати до випуску майбутнього вчителя, то тоді його суть коротко можна сформулювати так: чим точніше педагогічна освіта буде враховувати запити практики, тим більше передумов для піднесення її якості» (Кодлюк, 2012). У цьому контексті О. Савченко зазначає: «Шкільну освіту треба розглядати з позиції замовника підготовки вчителя. Своєчасне реагування на інноваційні зміни шкільної практики є об'єктивно складним, але неминучим процесом. Модернізацію педагогічної освіти не можна успішно вирішити лише як завдання вищої школи» (Кодлюк, 2012). З цим не можна погодитися, тому сучасне бачення проблем змінює пріоритети: повернення довіри суспільства до школи має розпочатися саме з реформування професійної освіти на засадах ціннісних орієнтацій.

Основою ціннісних орієнтацій підготовки майбутніх учителів початкової школи є ідеї впровадження гуманістичної парадигми освіти:

– навчання здобувачів вищої освіти, яке за своїм змістом і методикою, стилем спілкування закладає базові основи культури особистості, здатної до самонавчання впродовж життя, до прийняття рішень в інтересах дитини;

– оволодіння методиками вивчення дитячої особистості, професійною етикою, багатоваріантними технологіями, уміннями організувати диференційоване навчання, всіма засобами забезпечувати емоційне благополуччя та позитивне ставлення учнів до світу;

– організація освітнього процесу в педагогічних ЗВО, яка об'єктивно змінює позицію викладача та студентів у спілкуванні, зумовлює потребу діалогу, дискусій, обміну думками, стимулює розвиток критичного мислення (Кодлюк, 2012: 244).

В ідеалі вдосконалення професійної освіти, де орієнтирами є духовні цінності особистості майбутнього вчителя початкової школи, має передбачати проєктування індивідуальної траєкторії педагогічного становлення кожного студента протягом усіх років навчання.

Нова філософія професійної освіти полягає в утвердженні педагогіки співпраці, толерантності, яку розуміємо як усвідомлення викладачами та здобувачами необхідності доброзичливого ставлення, уникнення нетерпимості, сприйманні людини як найвищої соціальної цінності; становлення відносин довіри, компромісу, радості, товариськості, емпатії та психологічного комфорту.

Професійно компетентний учитель початкової школи сприймається в соціумі як особистість, яка вміє налагоджувати контакти з усіма учасниками освітнього процесу (учнями, їх батьками, колегами), незважаючи на вік, національність, соціальний стан, належність до різних культур; тим самим стверджуючи власну толерантну позицію. Отже, процес підготовки майбутніх педагогів має бути спрямованим на розвиток особистості, яка є носієм гуманістичних цінностей, здатної до певних змін власної поведінки, способу педагогічного мислення і навіть характеру.

Ще одним з пріоритетів педагогічної освіти є формування майбутнього вчителя, компетентного, готового конкурувати на сучасному ринку праці. Це передбачає, у першу чергу, суттєве оновлення змісту професійної підготовки, а саме його відбір і структурування з одночасним визначенням результативного складника освітнього процесу (загальних і фахових компетентностей), які детально визначені в стандарті вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта. Модернізація змісту спрямовується на створення варіативних навчальних планів, освітньо-професійних програм та робочих програм освітніх компонентів, з-поміж яких виокремлюються обов'язкові та вибіркові, що дозволяє здобувачам вищої освіти визначати свою індивідуальну траєкторію навчання; запровадження іншого підходу до контролю й оцінювання через зміну об'єктів моніторингу, де вибудовується чітка структура внутрішньої системи забезпечення якості освіти в ЗВО. Серед інновацій слід назвати впровадження

індивідуального плану студента, де зазначається перелік освітніх компонентів та обов'язкових компетентностей випускника (інтегральна, загальні та фахові). Наприклад, інтегральна компетентність у стандарті розмежовується відносно рівнів вищої освіти: Молодший бакалавр: Здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі в певній галузі професійної діяльності; Бакалавр: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі в певній галузі професійної діяльності; Магістр: Здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в певній галузі професійної діяльності; Доктор філософії: Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми в певній галузі професійної та/або дослідницької інноваційної діяльності (Методичні рекомендації).

Перелік загальних компетентностей корелюється з описом відповідного кваліфікаційного рівня НРК. Стандарт містить 10-12 компетентностей з урахуванням рівня освіти, наприклад, для бакалавра: ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК 2. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях та інші.

Серед фахових компетентностей виокремлюємо: 1. Здатність здійснювати комплексний вплив на когнітивну, емоційну, моральну, фізичну сфери особистості здобувача початкової освіти на основі діяльнісного, особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів через різні форми організації роботи (спілкування, заняття, урок, інтегрований урок тощо). 2. Здатність до організації партнерської взаємодії з учасниками освітнього процесу, уміння навчати молодших школярів працювати в команді. 3. Здатність планувати та організовувати заходи з формування культури здоров'я та здорового способу життя молодших школярів тощо.

Сформованість загальних і фахових компетентностей свідчить про здатність випускника до педагогічної діяльності й виявляється в програмних результатах навчання, які детально схарактеризовані нижче.

1. Розуміти зміст нормативних документів, що регламентують функціонування початкової освіти: Державного стандарту початкової освіти, Типових освітніх програм; сучасні методичні системи в умовах варіативності початкової освіти.

2. Знати фундаментальні та психолого-педагогічні основи наук, які забезпечують реалізацію Державного стандарту початкової освіти, Концепцію Нової української школи, та вміти реалізовувати їх.

3. Уміти здійснювати продуктивну суб'єкт-суб'єктну взаємодію на гуманістичних засадах, ідеях дитиноцентризму та педагогіки партнерства.

4. Уміти аналізувати навчально-методичні комплекти для початкової школи, оцінювати їх змістово-технологічне наповнення в умовах варіативності початкової освіти.

5. Уміти моделювати та організовувати освітній процес у початковій школі, розробляти навчально-методичне забезпечення, застосовувати сучасні ІКТ, у тому числі й для дистанційного навчання.

6. Уміти формувати ключові і предметні компетентності молодших школярів.

7. Уміти здійснювати формувальне (вербальне; спостереження; записи; портфоліо) оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти.

8. Уміти створювати сприятливе здоров'язбережувальне освітнє середовище для здобувачів початкової освіти, дбати про їхнє фізичне, психічне (інтелектуальне й емоційне) та соціальне здоров'я.

9. Уміти здійснювати пошук наукових джерел, використовуючи різноманітні ресурси (періодичні видання, веб-сайти, портали тощо), впроваджувати їх в освітній процес початкової школи.

10. Уміти навчати молодших школярів працювати як самостійно, так і в команді для досягнення очікуваного результату.

11. Уміти постійно вдосконалюватись особистісно та професійно, творчо використовувати перспективний педагогічний досвід вітчизняних та зарубіжних педагогів.

12. Уміти формувати в молодших школярів навички толерантності, дотримання морально-етичних норм і правил поведінки.

Висновки. Отже, реформування вищої педагогічної освіти на засадах ціннісного підходу ставить за мету підготовку майбутнього вчителя початкової школи, здатного працювати в епоху цифрової цивілізації; патріота з активною життєвою позицією, високими морально-етичними принципами; приймати відповідальні рішення, ризикувати, конкурувати на ринку праці, поважати гідність і права людини. Сформувати такого випускника зможе лише заклад вищої освіти, де культивується мотивація до педагогічної діяльності, створена команда вмотивованих до змін викладачів, студентоцентрироване навчання; широко впроваджуються інновації, які виступають мета-технологіями професійної освіти. Перспективними для подальших пошуків буде визначення умов успішного формування в педагогів провідних європейських цінностей.

Література

Андрющенко В., Силадій І. Поняття педагогічного дискурсу в сучасних наукових дослідженнях. *Вища освіта України*. 2018. №1. С. 5–9.

Золотухіна С. Т., Іюнова О. М., Лупаренко С. Є. Актуальні цінності сучасної європейської освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2021. Вип. 76. С. 42–45.

Левківський К. М. Ціннісні засади діяльності освітніх закладів: навч.-метод. посібн. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2017. 136 с.

Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. URL: mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/proekty%20standartiv%20vishcha%20osvita/1648.pdf (дата звернення 05.10.2021).

Науковий простір академіка Олександри Савченко / за ред. Я. П. Кодлюк. Київ: Богданова А. М., 2012. 312 с.

Погребняк В., Дашковська О. Система забезпечення якості вищої освіти. *Вища школа*. 2020. №3. С. 82–87.

Салберг Пасі. Фінські уроки 2.0 : Чого може навчитися світ з освітніх змін у Фінляндії. 2-е вид. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 240 с.

Drelich S. European Axiological Community: a Unity Impossible to Deny. *4Liberty*. 2013. September 13. URL : <http://4liberty.eu/european-axiological-community-a-unity-impossible-to-deny/> (дата звернення: 30.08.2021).

Grimmel A. Solidarity in the European Union: Fundamental Value or “Empty Signifier”. 2017. URL https://www.researchgate.net/publication/318183890_Solidarity_in_the_European_Union_Fundamental_Value_or_Empty_Signifier (дата звернення: 11.09.2021).

Veugelers W., Groot I., Stolk V. Research for CULT Committee - Teaching Common Values in Europe. 2017. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/585918/IPOL_STU\(2017\)585918_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/585918/IPOL_STU(2017)585918_EN.pdf) (дата звернення: 27.09.2021).

References

Andryushhenko V., Syladij I. (2018). Ponyattya pedagogichnogo dyskursu v suchasnyh naukovykh doslidzhennyah [The concept of pedagogical discourse in modern research]. *Vyshcha osvita Ukrainy [Higher education in Ukraine]*. №1. S. 5–9. [in Ukraine]

Zolotuhina S. T., Ionova O. M., Luparenko S. Ye. (2021). Aktualni cinnosti suchasnoyi yevropejskoyi osvity [Current values of modern European education.]. *Pedagogika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchij i zagalnoosvitnij shkolah [Pedagogy of creative personality formation in higher and general education schools]*: zb. nauk. pr. Zaporizhzhya: KPU. Vyp. 76. S. 42–45. [in Ukraine]

Levkivskij K. M. (2017). Cinnisni zasady diyalnosti osvitnih zakladiv [Values of activity of educational institutions]: navch.-metod. posibn. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU imeni Ivana Franka. 136 s. [in Ukraine]

Metodychni rekomendaciyi shhodo rozroblennya standartiv vyshchoyi osvity [Methodical recommendations for the development of higher education standards]. URL: mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/proekty%20standartiv%20vishcha%20osvita/1648.pdf (data zvernennya 05.10.2021). [in Ukraine]

Kodlyuk Ya. P. (2012). Naukovy`j prostir akademika Oleksandry` Savchenko [Scientific space of academician Oleksandra Savchenko] / za red. Ya. P. Kodlyuk. Ky`yiv : Bogdanova A. M. 312 s. [in Ukraine]

Pogrebnyak V., Dashkovska O. (2020). Systema zabezpechennya yakosti vyshchoyi osvity [Quality assurance system of higher education]. *Vyshha shkola [High school]*. 2020. № 3. S. 82–87. [in Ukraine]

Salberg Pasi (2019). Finski uroky 2.0 : Chogo mozhe navchytysya svit z osvitnih zmin u Finlyandiyi. 2-e vyd. Harkiv: Vyd-vo «Ranok». 240 s. [in Ukraine]

Drelich S. (2013). European Axiological Community: a Unity Impossible to Deny. *4Liberty*. September 13. URL : <http://4liberty.eu/european-axiological-community-a-unity-impossible-to-deny/> (data zvernennya: 30.08.2021) [in English].

Grimmel A. (2017). Solidarity in the European Union: Fundamental Value or “Empty Signifier”. URL https://www.researchgate.net/publication/318183890_Solidarity_in_the_European_Union_Fundamental_Value_or_Empty_Signifier (data zvernennya: 11.09.2021) [in English].

Veugelers W., Groot I., Stolk V. (2017). Research for CULT Committee - Teaching Common Values in Europe. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/585918/IPOL_STU\(2017\)585918_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/585918/IPOL_STU(2017)585918_EN.pdf) (data zvernennya: 27.09.2021) [in English].

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлюються ціннісні орієнтири в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи, серед яких пріоритетними є формування духовної сфери здобувачів, впровадження гуманістичної парадигми освіти, мотивований до змін викладач з розвиненим новим педагогічним мисленням, підготовка педагога, який зможе виплекати довіру в суспільстві до школи, компетентного, готового конкурувати на сучасному ринку праці, здатного працювати в епоху цифрової цивілізації. Крім того, виокремлені в цьому процесі методичні аспекти, зокрема співучителювання, що передбачає: паралельне викладання, при якому тьютори подають ту ж інформацію, розподіливши здобувачів на дві групи, що дозволяє отримати більше уваги і можливість поставити більше запитань; розподілене викладання, під час якого педагоги розподіляють навчальний матеріал і здобувачів, викладаючи свою частину спершу одній, а потім іншій групі; альтернативне викладання, де один педагог викладає навчальний матеріал для всіх здобувачів, а інший – для тих, хто потребує особливої уваги; командне викладання, в основі якого навчальний матеріал пояснюють обидва тьютори, але по-різному. Таке навчання доцільно вважати ефективними шляхами модернізації професійної освіти.

Ключові слова: цінності професійної освіти, глобалізаційний світ, епоха цифрової цивілізації, вмотивований до змін викладач, співучителювання, компетентний педагог.